

Csörgő Tamás
Magyar Képzőművészeti Egyetem
Grafikusművész, tervezőgrafikus hallgató
III. évfolyam

Témavezető neve, fokozata, beosztása: Dr habil DLA König Frigyes
egyetemi tanár, tanszékvezető

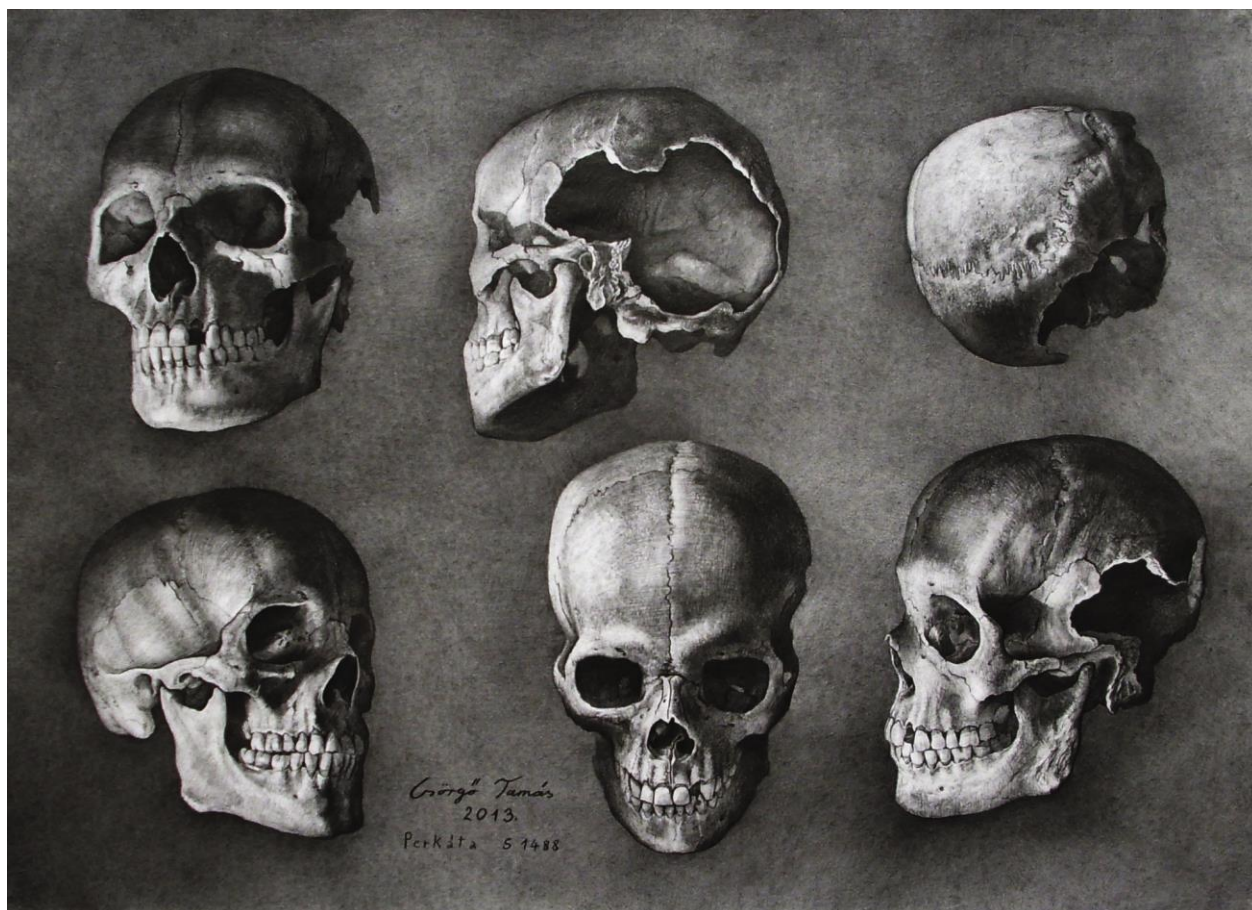
Perkáta S 1488

méret: 50 x 70 cm

anyag: papír

technika: ceruzarajz

alkotás éve: 2013

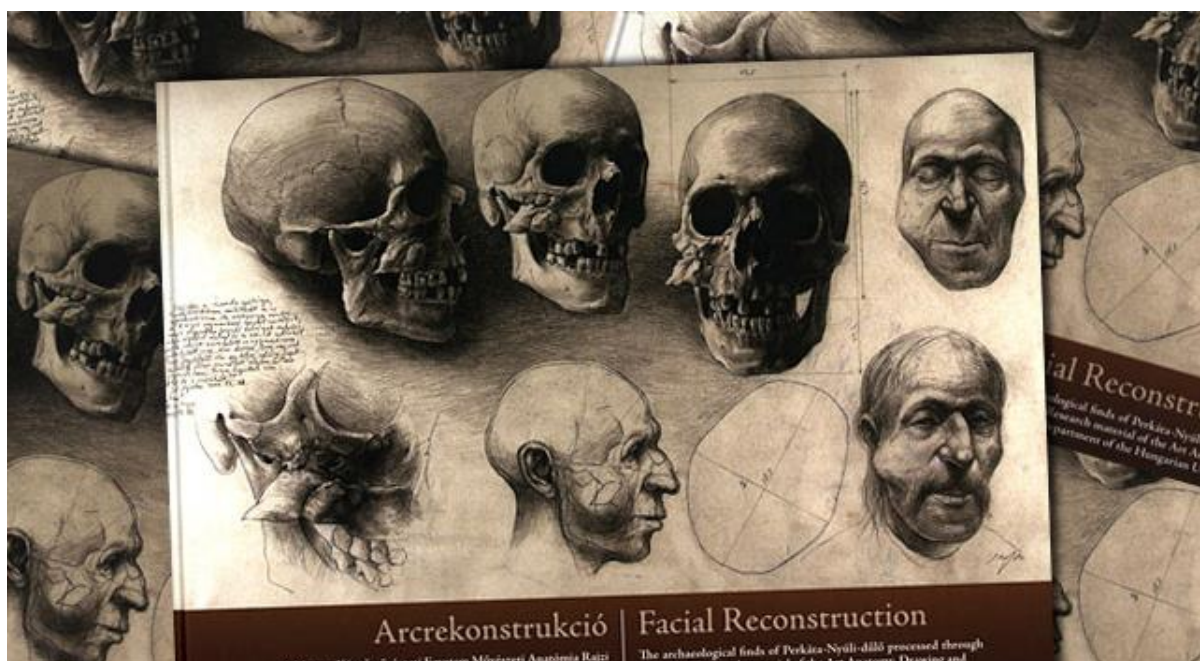
Perkátai S 1488

A Perkátai ásatásba a Magyar Képzőművészeti Egyetem által tudtam bekerülni. A régészeti feltárás során előkerülő koponyákról dokumentáció jellegű illusztrációs feladatra volt lehetőség. A koponyák alapján kellett rekonstruálni, hogyan nézhettek ki életükben a perkátai emberek. A rajzi tudás egy ilyen jellegű illusztrációs munkában elengedhetetlen. Maga a rajzolás nem másolási tevékenység, hanem különböző jelenségek, formák megfigyelés és megértés által történő feldolgozása. Nem a kézügyesség függvénye. Analitikus folyamatok eredményeit jeleníti meg, elárulva, hogy mennyit és hogyan sikerült megértenie mindezekből magának a rajzolónak.

Minden anatómiai tudás elsajátítható egy arcreekonstrukció létrehozásához, ám a portrékészítés fortélyait is ismerni kell. A rajzi készséget, és a megfigyelőképességet az egyetem anatómiai óráin fejleszthetjük. Négy szemeszteren keresztül tanuljuk az emberi test anatómiáját. Az első évben a csonttani részekkel foglalkozunk behatóbban, a második évben pedig az izomtannal, azon belül a felületes réteggel. A mélyebben elhelyezkedő izomrétegek, továbbá a belső szervek anatómiai ismerete a hallgatók rajzi tudását nem segíti, mert formai kialakításban nem játszanak szerepet.

A koponyaábrázolás, mint téma a jelentős művészettörténeti korszakoktól egészen napjainkig fellelhető a művészetben. Többnyire a halált, az elmúlást szimbolizálják vele. Számos művész alkotásában szerepel kiegészítő, vagy éppen központi elemként. Kortárs viszonylatban Damien Hirst gyémántból kirakott koponyáját szeretném megemlíteni, mint sokak által ismert műalkotást, amit 2007-ben készített. Elrugaszkodva a hagyományos koponyaábrázolástól a populáris kultúra felé mozdul. Az arcreekonstrukció készítését is sokan űzik mind a mai napig. Hazánkban is vannak művészek, mint Prof. König Frigyes, Csordás Zoltán, Kiss Tibor, Funták Gyula és Kustár Ágnes, akik a rekonstrukciót művészi szintre emelve hozzák létre alkotásaikat.

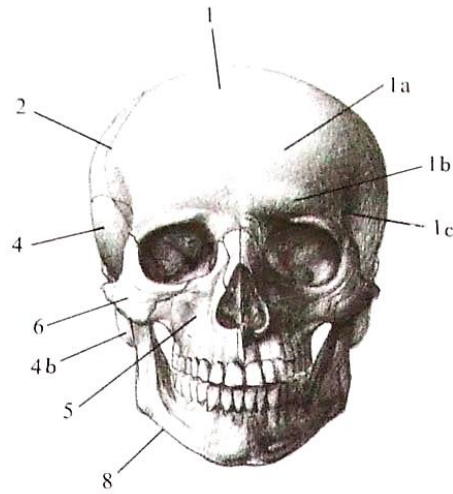

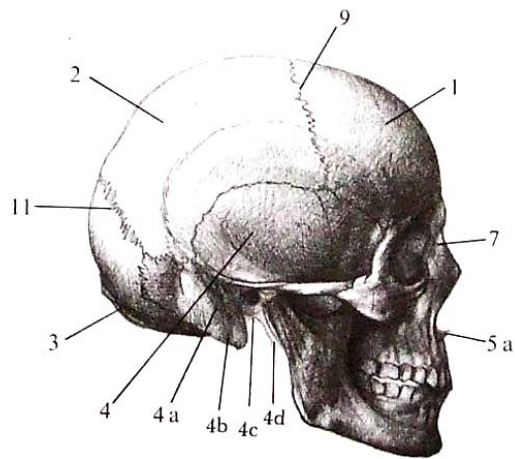
Az arcreekonstruálási folyamatban a koponya szerkezetének van szerepe. A koponya csonttanilag két részből áll, agykoponyára és arckoponyára tagolódik. Az agykoponya az agy védelmére szolgál. A fej alakja felülről, előlről és oldalról nézve hosszabb vagy rövidebb tojás alakú, hátulról inkább gömbhöz hasonlít. A koponya huszonegy csontból áll, ezek közül nyolc csont képezi az agykoponyát, tizennégy az arckoponyát. Ezen részeket külön egységekre tagolhatjuk. Ilyen a homlokcsont, amit homloki, orri és szemüregi részre különítünk. Felületén két homlokdudor és a szemüreg felett két szemöldökdombocska látható. Fontos továbbá a forma és a szerkezet szempontjából a két halántékív kezdete. A felső állcsont felső része képezi elől az orrüreg egy részét, a szemüreg alsó falát és a szájpadrást. A járomcsont az arc jellegzetes kidomborulását idézi elő. A fent említett csontok együttesen szabják meg az arc karakterét.

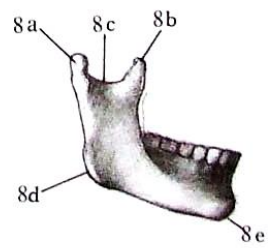
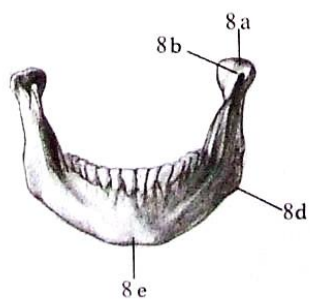
CIII

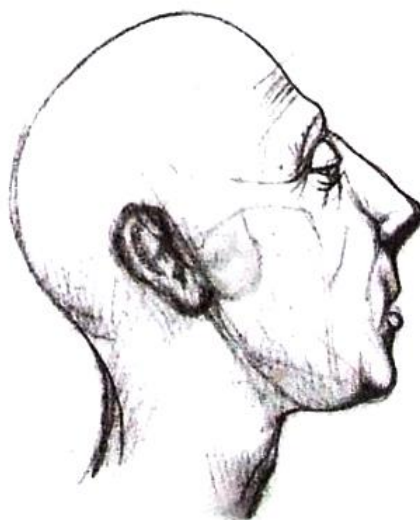
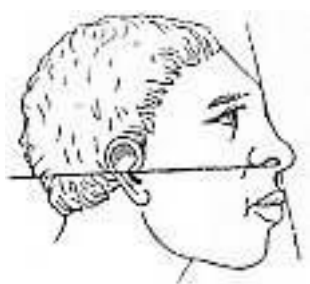
Előlnézet

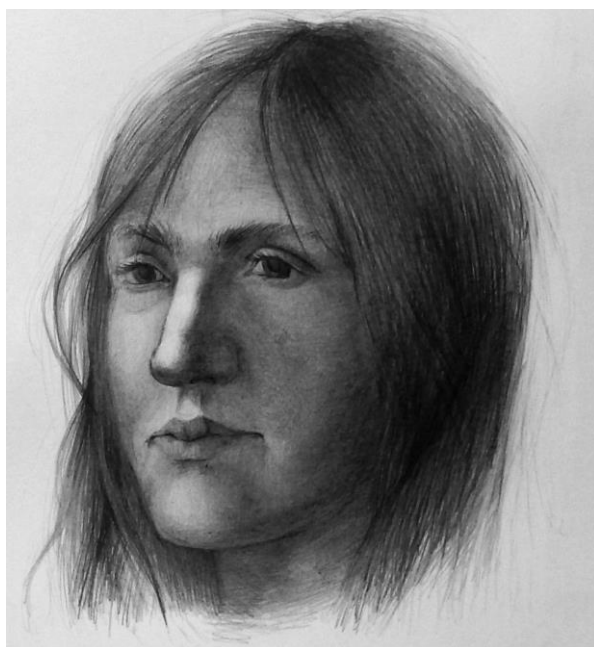
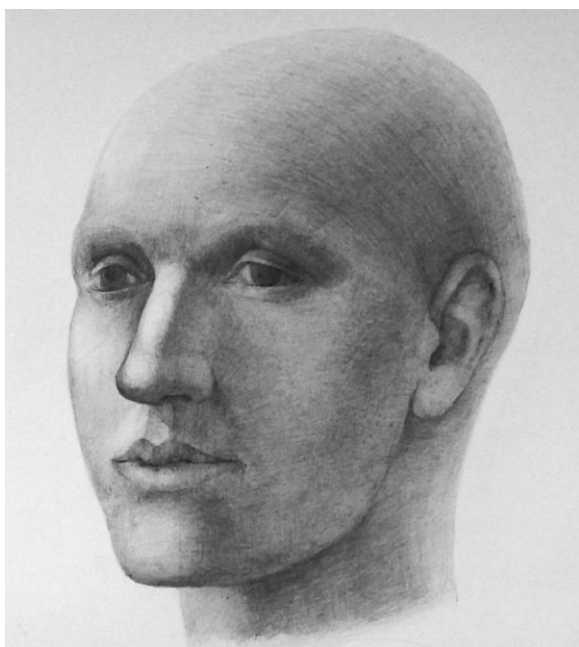
Oldalnézet

Az emberek karaktere változatos. Származástól, földrajzi elhelyezkedéstől függően különböző fejformák alakulnak ki, de egy nemzetiségen belül is számtalan variáció létezik. Ennek kimutatására különféle mérési mutatók vannak. Ilyen az „arcélszög” is. Az arcélszög nagysága a különböző emberfajták szerint változik, éppen ezért művészeti szempontból az arcélszög megfigyelése fontos, mert jellemző az egyénre. Az arcélszög meghatározása egyszerű. Ha a homlok és a felső állcsont legkiállóbb pontjára érintővonalat fektetünk, és ezt metsszük egy másikkal, amely a külső hallójárat és az orrtővis irányában halad, akkor a derékszögtől a hegyesszög felé különböző nagyságú szögeket nyerünk a különböző fajtájú koponyákon. Ezt a szöget megfelelő gyakorlattal az élő emberen is jól megfigyelhetjük. Az arcélszöget Camper írta le, ezért Camper-szögnek is nevezzük.

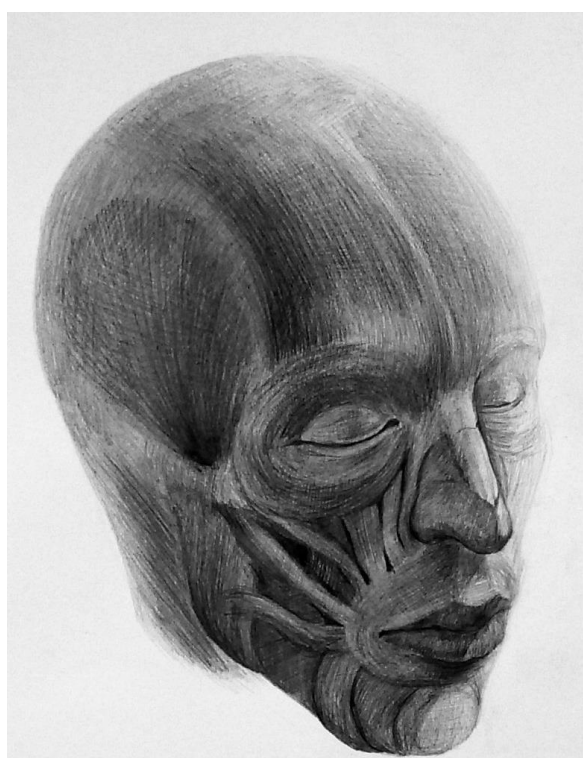
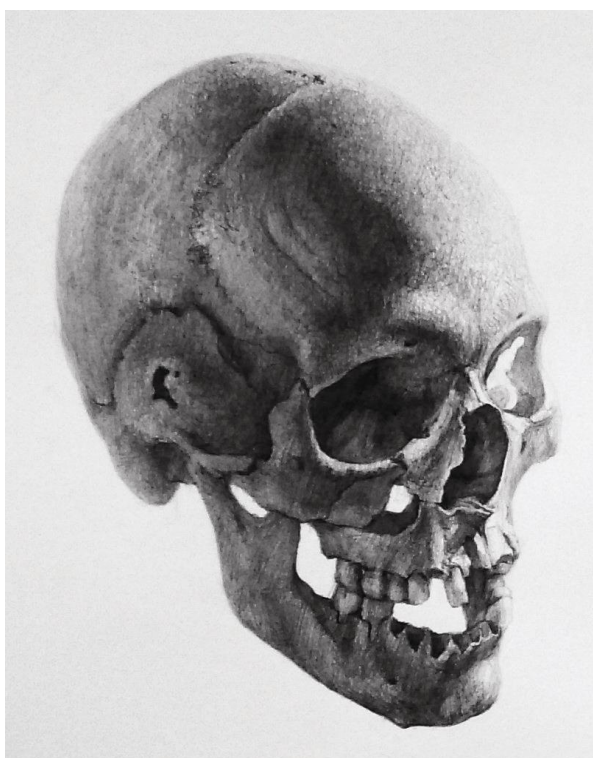
A koponya alapján történő rekonstrukció teljes egészében soha nem lehet hiteles, mivel egy ember jellegzetes karakterét nem csupán arcának formája, az apró plasztikus részletek összessége adja. A személyiség, a lelki állapot egyaránt tükröződik arcunkon, tekintetünkben, melyet pusztán a koponya részleteinek ismeretében nem tudunk visszaadni. Nem ismerhetjük továbbá a bőr jellegzetességeit- színét, elváltozásait, sebhelyeit- melyekre a koponya felületén nincs utalás.

Az arcreekonstrukció alapja mindig az emberi koponya, ám a rekonstruálás nemcsak egy adott ember arcának megismerése szempontjából fontos. Számos olyan nevezetes szög, arány, forma van, melyek tanúskodhatnak a kinézetről. Népek, törzsek jellemző karakterjegyeit is megfigyelhetjük, tanulmányozhatjuk általuk. Saját nemzetünk eredetének kutatásakor is kiindulási alap. A történészek mind a mai napig kutatják a népek eredetét. Az illusztrációs munkák nagyban hozzájárulnak kutatásaikhoz. Ilyen módon kapcsolódik össze a művészet a tudományos kutatómunkával.

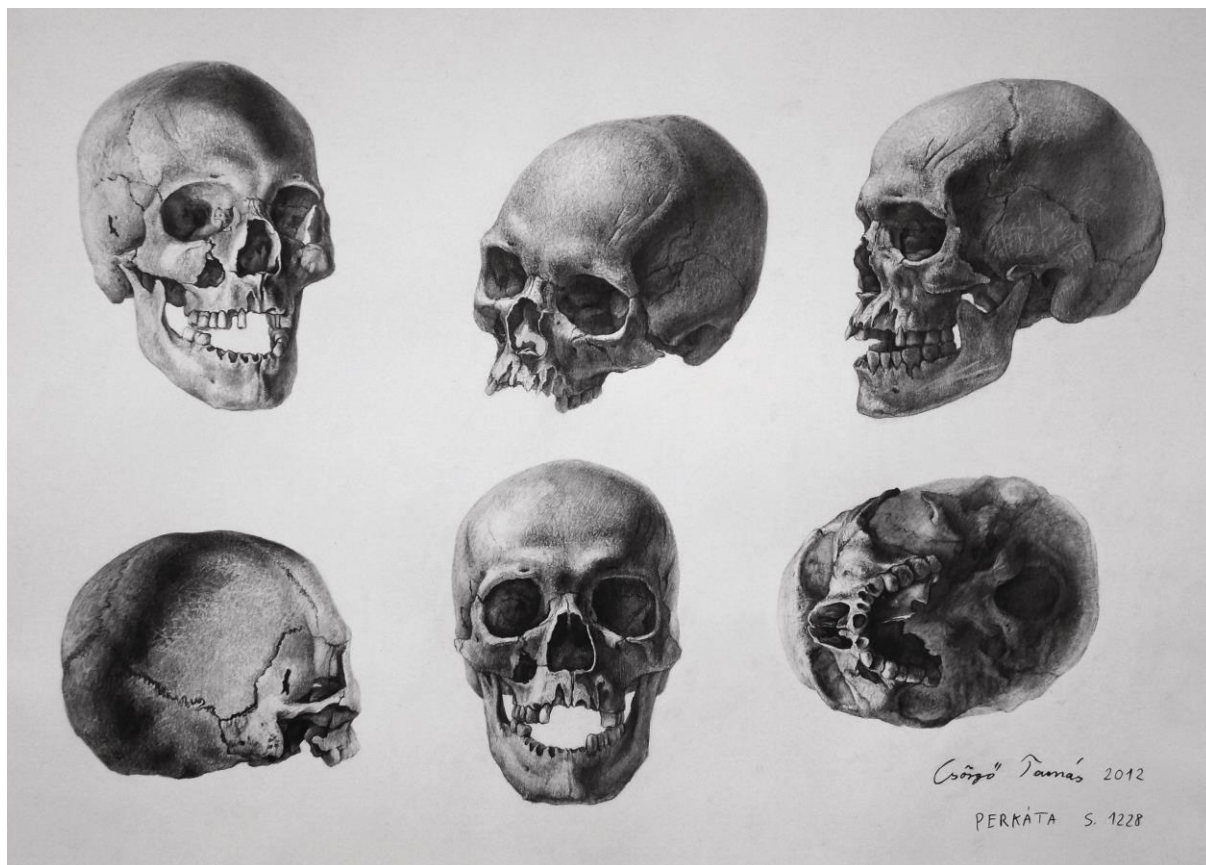
Az arcreekonstrukció segítségével nem csak az igazságügyi antropológiában érhetnek el eredményeket a szakértők, hanem történelmi arcokat is rekonstruálhatnak. Az igazságügyi antropológiában, ha nincs rendelkezésre álló DNS vagy ujjlenyomat a beazonosításra, akkor az elhunyt koponyájának másolatára építik fel a mély, majd a felületet a lágy részeket. Régebben az anatómusok és a művészek a rekonstruálást manuálisan végezték. Napjainkban, a fejlett informatika korában az arcreekonstrukció elkészítéséhez már számítógépes eljárást is

alkalmaznak. Azonban ez a mesterség mindenképpen tudományos alapokra, az arc anatómiájára épül, ezért a szoftveralkalmazás mellett antropológiai tudásra és alapos anatómiai ismeretekre is szükség van. Az arcreekonstrukció módszerét azért kell fejleszteni, mert a meglévő módszerek hiányosak, vagy nagyon pontatlanok ahhoz, hogy sikeres rekonstrukcióról beszélhessünk. Jelenleg a számítógépes arcreekonstrukció készítés nem képes visszaadni az egyedi karaktereket, hiányzik a koponya és az arcformák közti formai összefüggések alapos ismerete. A 3D koponya és arc modellek alapján létrehozható egy olyan karakterisztikus geometriai modell, ami lehetővé teszi a forma, a karakter elemzését és az összefüggések alapján az egyedi arcvonások számítógépes rekonstrukcióját. A rekonstrukció célja elsősorban hogy felismerhető legyen a néhai személy, legyen akár ismert történelmi személy vagy nemrégiben meghalt ismeretlen.

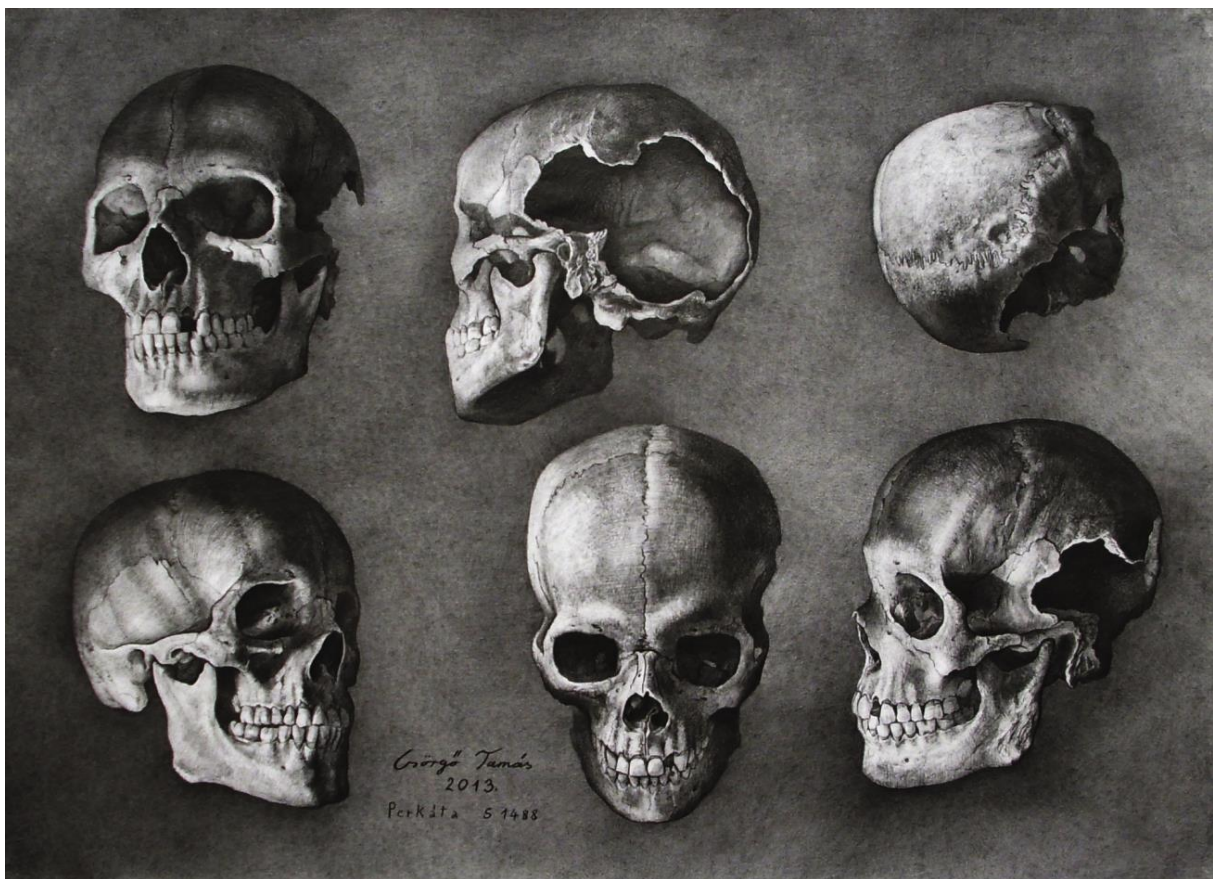

Hagyományos munkamódszerem szerint első lépésként több nézőpontból lerajzolom a koponyát, egy nézőpontot több fajta fényviszonyban is megrajzolok. Vannak olyan művészek, akik fotó segítségével alkotnak. Kipróbáltam én is ezt a módszert. Azonban amikor csendéleti képként állítottam be a koponyát annak érdekében, hogy összehasonlítsam a fotót a valódi csendélettel, eltéréseket észleltem. Azt tapasztaltam, hogy a fotóhasználatnál alkalmasabb az élő modell, mert előbbi erőteljesen torzít. Méréseim kimutatták, hogy hozzávetőlegesen

másfél centiméter volt a torzulás. Ez pedig egy rajz esetében több mint ami megengedhető. Munkáim létrehozásánál az alaposságra törekszem. Ennek érdekében hónapokon át dolgozom rajtuk. Stabilan rögzítem csendéleteimet, olykor le is fedem őket, megelőzve ezzel elmozdulásukat.

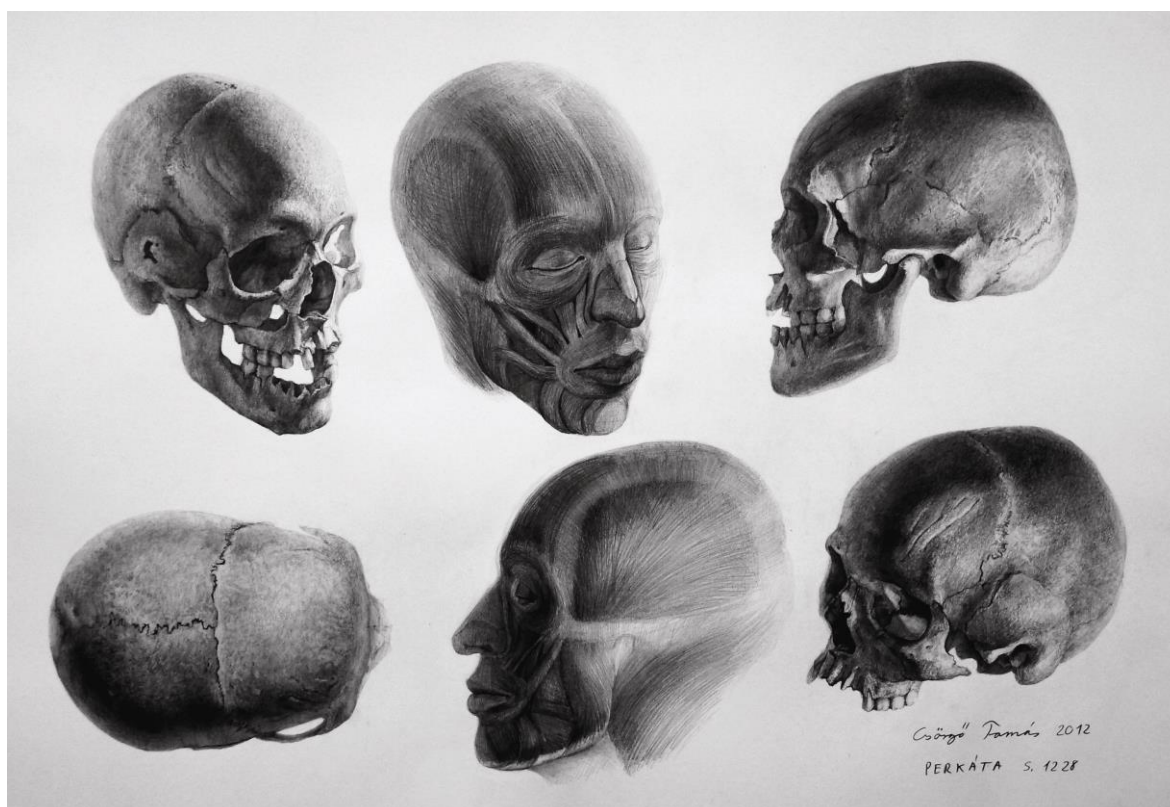
Rajzolásnál első nézet gyanánt szokványos nézeteket választok. Ilyen a frontális, illetve a profil. Ezekre a pontos értékek feltüntetése miatt van szükség. Így egzakt képet kapunk a koponya szerkezetéről. A rajzolás során számos megfigyelésre tudok szert tenni. A rajzi eszközökkel való megoldás során a koponya részletei könnyebben megjegyezhetőek, mintha csupán vizuálisan tanulmányoznám a koponyát. A koponya jellegzetességei, arányai határozzák meg leginkább az emberi fej karakterét. Többszöri újrarajzolások alkalmával folyamatosan építem, kiegészítem a hiányzó részeket. Sok vázlat készül a rekonstrukciók során, melyeket nem feltétlenül tartok meg, mert a legtöbb csak egy-egy kiindulópont, nem a végkifejlet. Ugyanarról a nézetről több variációt készítek, mire a megfelelőt megtalálom. Minden nézetnél a felismerhetőségre kell törekednem. Egyértelműnek kell lennie, hogy ugyanannak a koponyának rajzoltam meg különböző nézeteit.

Pályázati munkámban már nem a rekonstruáláson volt a hangsúly, hanem a rekonstruálási folyamat tovább gondolásán. Egy tanulmányt akartam felruházni olyan értékekkel, melyek magas fokú művészi munkává emelik. Az anatómiai pontosságon kívül a látványosságra és a kifejezőmódra is nagy hangsúlyt fektettem. A technikai tudásra, a ceruzahasználat legfinomabb és legsötétebb árnyalatának a visszaadására törekedtem. A háttérrel is betónusoztam, mert a koponyákon megjelenítendő fényeknek akartam hangsúlyt adni. Erős megvilágítás, kontrasztos fény-árnyék jellemzi. Nem a szokványos nézőpontokat vettem alapul, mint az első koponyarekonstrukciós kísérletemnél, ugyanis itt nem a mértani részekre akartam hangsúlyt fektetni, hanem arra, hogy nehezen kivitelezhető nézőpontokat milyen bravúrosan vagyok képes rajzi tudásommal megoldani. Eredetileg kísérleti darabnak szántam munkámat, mert egy tényleges rekonstruálási feladat elvégzésére kaptam a koponyát. Munka közben azonban jobban foglalkoztatott, hogy vajon hogyan tehetném érdekesebbé egy szokványos rajznál. Az elsődleges dolog számomra rajzi tudásom szemléltetése volt. Az érdekes és szokatlan nézőpontokkal is ezt kívántam szemléltetni. Ezek a nézőpontok nem adnak több információt a rekonstruálásnál, hiszen nem is a célból választottam őket.

Koponyáim formailag és szerkezetileg pontosak, viszont a rekonstruáláshoz szükséges és legfontosabb nézőpontok nem ezek. Ilyen a szemből nézet, oldalnézet, felülnézet, és a hátulnézet. Ez a művem egy sorozat része, melyet mindenképp folytatni szeretnék. A koponyát ábrázoló rajzon kívül rekonstruálási rajzokat is készítek majd. Ezáltal lesz teljes a sorozat. Ez azonban nem jelenti azt, hogy befejezetlen műről van szó. Tanulmányrajzom önállóan is képes megállni a helyét.

Előzményként készítettem már arcreekonstrukciót, szintén egy perkáti koponyáról. Abban az esetben jobban a szerkezetre és a megfigyelésekre tettem a hangsúlyt. Ez a munka nagyon tanulságos volt számomra. Szándékaim szerint sikerült végigcsinálnom egy teljes arcreekonstrukciós folyamatot, rengeteg kutatómunkával. Sok elismerést szereztem, a végeredmény számomra is meglepetést okozott. Szenvedélyem az aprólékos, finom kidolgozású rajzolás iránt már itt is megmutatkozott. Ez volt az első rekonstrukciós jellegű munkám, így az újdonság erejével hatott az ilyen jellegű ábrázolás vágya. Tanulmányozva más rekonstrukciós grafikákat, érdekelt, nekem hogyan sikerülne. Számtalan rajzot készítettem, mire rájöttem, hogy elsősorban a felület részletei foglalkoztatnak. Vázlataim közül keveset tartottam meg. Azokat, melyeket jobbnak tartottam, felhasználtam egy összesítő rajzhoz, amit már alkotásként kezdtem el értékelni.

A tudományos munka során sok új ismeretet szereztem, melyek segítségével már önállóan tudtam levonni következtetéseket. A tökéletes rekonstruálás céljából pontosan kellett dolgoznom, életnagyságban, gondosan mért adatokkal. A jobb szemléltetés érdekében a rajzon is fel lehetett tüntetni a lemért adatokat. Én ezt azonban nem tettem meg. Úgy gondoltam munkám a feltüntetett adatok nélkül is tudományos jellegű szakillusztráció. Ha úgy éreztem segítségre van szükségem, bizalommal fordulhattam Prof. König Frigyeshez, a Képzőművészeti Egyetem Anatómia tanszékének vezetőjéhez, illetve Kiss Tiborhoz, aki szintén az Anatómia tanszék oszlopos tagja. Kettejük sok éves tapasztalata és szakértelme előrelendítette munkámat. Munkásságukat tanulmányozva és tanácsaikat megfogadva tudatosan fejlesztettem képességeimet. Segítségemre volt továbbá Barcsay Jenő *Művészeti Anatómia* című könyve, illetve König Frigyes szintén *Művészeti Anatómia* című könyve, melyekben az emberi csonttant és az izomtant veszik górcső alá, illusztrálva a saját rajzaikkal. Mindkét könyv oktatókönyvként használatos a Képzőművészeti Egyetem anatómia óráin. Antropológus segítségével állították össze, illetve orvosok is átnézték a két könyvet, hitelességi szempontból, és megfelelőnek értékelték oktatás céljára. Ezt használtam a rekonstruáláshoz elsődleges segédanyag gyanánt. E mellett fontos volt nekem az általam rekonstruált csont lelőhelyének, és az ott talált többi lelet csonttani tulajdonságainak ismerete. A karakterjegyek mellett számos nemre és korra vonatkozó jel is fellelhető a csontokon. A rajzolóknak mindezt gyakorlati tudásuk segítségével tudják felismerni, míg a tudósok mértani és biológiai adatok alapján is meg tudják állapítani. A képzőművészek sokat tapasztalnak az alkotói munka során, így ők is tudnak a nemre és korra vonatkozó megállapításokat tenni, amikor egy koponyát vizsgálnak. Az gyakorlott szem észreveszi az árulkodó jeleket a csontokon. Ilyenek a koponyavarratok, - a fontos, hogy mennyire vannak összecsontosodva,- illetve a fogak kopottsága, - vagyis hogy a felülete mennyire van lecsiszolva, mennyire fényes.

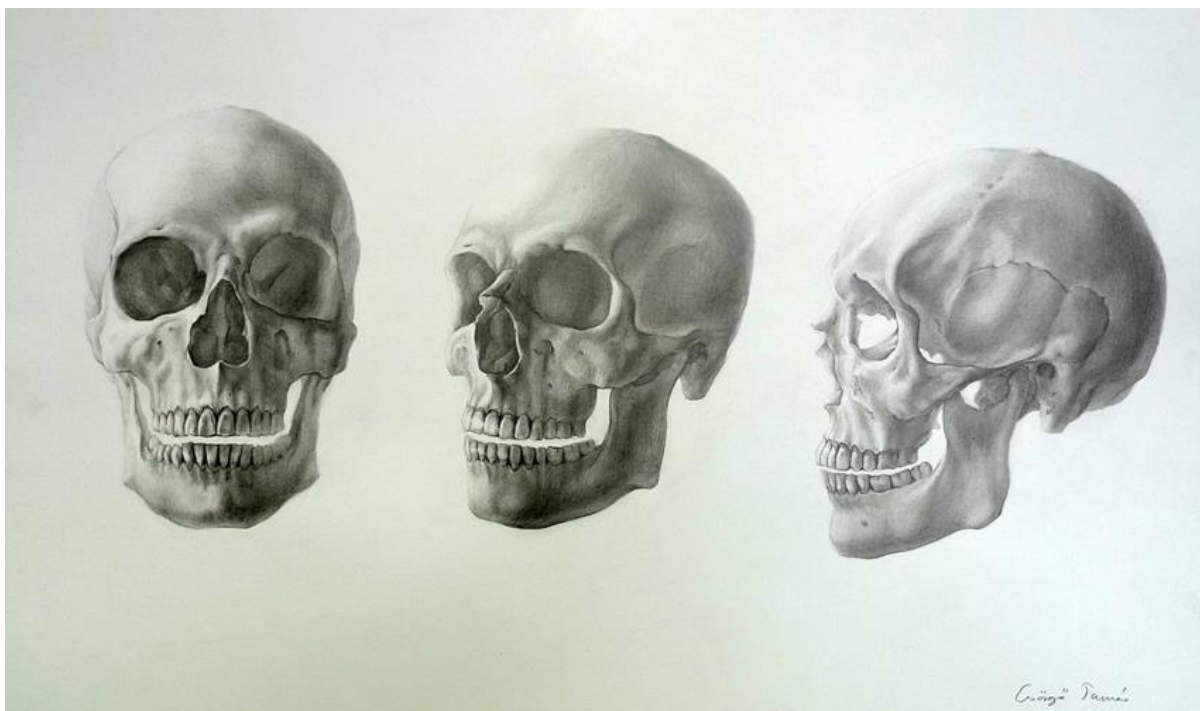
Ezután nagy kedvvel vettem bele magam egy hasonló jellegű munkába, részt vettem a Szent László arc-rekonstrukciós programban is. A győri bazilikában látható Szent László hermája, koponyaereklyéinek díszes tartója, ami az egyik legjelentősebb szakrális emlékünknél. Többet készítettünk rá illusztrációkat. Szent László király koponyaereklye rekonstrukciója, a király kinézetéről alkotott sztereotípiák miatt nagyobb kihívást jelentett, mint az előző.

Számos egész alakos köztéri szobor, büszt és maga a koponya ereklyetartó (hiszen az is Szent László portréját ábrázolja) is félrevezethetett minket a fej rekonstruálásakor. Az ereklyetartót is a halála után készítették, így csupán mondákra támaszkodva tudtak arcot kölcsönözni a királynak. A Képes krónika is ábrázolta a lovagkirályt, számos más király mellett. Őket azonban csak attribútumaik segítségével lehetett megkülönböztetni egymástól. A közelmúltban az antropológusok a hermában található csontok alapján készítették el a király arc-rekonstrukcióját. A csontmaradványokat a Győri püspökség engedélyével és támogatásával széleskörű vizsgálatnak vetette alá egy szakemberekből álló kutatócsoport. A hermában található koponyát a Szegedi Tudomány Egyetem és a Magyar Természettudományi Múzeum antropológusai vizsgálták meg. Az ereklyetartó ábrázolása és a tudósok által készített arc-rekonstrukció nem teljesen azonos, de az eredmény nem volt meglepő a kutatók számára. A tudósok mellett a Magyar Képzőművészeti Egyetemet is megkeresték a rekonstruálási lehetőséggel, mivel már készítettek ilyen jellegű szakillusztrációkat a perkáta-ásatás során az egyetemi hallgatók is és a Geometria, Rajz és

Anatómia Tanszék tanárai is. A projektet Prof. Kőnig Frigyes vezette, aki már számtalan arcreekonstrukciót készített, és tanúbizonyságot tett a szakma előtt tudásáról. Bár egyazon koponyát rekonstruáltuk, eltérő alkotások születtek. A legnagyobb formákban, karakterjegyekben azonban mind megegyezett. A hermában található koponyáról több, részletes szilikon másolatot készítettek. E példányok közül egyet a Képzőművészeti Egyetem kapott, kutatási célból. Munkám koponyarekonstrukció. Állkapocs hiányában a csontdarab pótlása is rekonstrukciós folyamatnak számít. A hangsúly ennél a projektnél is a faktúrán volt.

Szilikonból készült másolattal dolgoztam, ami teljesen megegyezik az eredeti koponya méreteivel és felületi tulajdonságaival (mint a barázdák, repedések, karcok). Lenyűgözött, hogy most egy másfajta anyagból készült tárgyat tanulmányozhatok, a legérdekesebb dolog ennél a munkánál számomra ez volt. A faktúra mellett, az volt a kihívás, hogy magát az anyagot és annak a tulajdonságait adjam vissza. Úgy érzem, sikerült megoldanom, amit célként magam elé tűztem ki. A munkákból kiállítást rendeztek Győrben, melynek visszhangja pozitív volt. Sikeresnek könyvelhettük el közös projektünket, a győri érsek elégedett volt a munkáinkkal.

A mostani pályaművem egy újítás az előző két munkámhoz képest. Korábbi rekonstrukciós alkotásaimat figyelembe véve tisztán végigkövethető fejlődésem folyamata. Pályamunkámat végkifejletnek tekintem. Véleményem szerint munkám túlmutat azon, hogy tanulmánynak lehessen nevezni. A felület manierisztikus megmunkálása kiemeli a tanulmány jellegű képek közül. Műalkotásként tartom számon, nem pedig tanulmányként. Éppen ezért szeretném sorozatként folytatni.

Ezzel a munkámmal úgy érzem sikerült bizonyítanom. Beadtam a 2014-es Barcsay éremdíj pályázatra is, amit a Magyar Képzőművészeti Egyetem hallgatói tudnak megpályázni. Sikeresen szerepeltem, fődíjas lettem. A díj megszerzését nem csak ezzel az egy munkámmal érdemeltem ki, hanem az elmúlt három év teljesítményével az egyetemen. Fontos szerepe van az életem során készült alkotások között, szeretném maradandóvá tenni. Remélem hasonló sikerekben lesz még részem, bizakodva tekintek a jövő felé.